

Examensarbete i Psykologi III

Hösten 2008

Hur påverkar föräldrars beteenden i
nyckelsituationer depressiva känslor hos
ungdomar, i jämförelse med allmänna
uppfostransstilar?

Författare

Mimmi Olsson
Sandra Wik

Handledare

J. Gowert Masche

Innehållsförteckning

Inledning	2
Metod.....	7
<i>Depressiva känslor</i>	8
<i>Acceptans</i>	8
<i>Kontroll</i>	8
<i>Solicitation</i>	8
<i>Föräldrarnas reaktioner i nyckelsituationer</i>	9
<i>Databearbetning</i>	9
Resultat.....	10
Diskussion	15
<i>Metoddiskussion</i>	17
<i>Vidare forskning</i>	18
Referenser.....	18
Bilaga 1 <i>Enkät om relationer mellan ungdomar och föräldrar</i>	

HUR PÅVERKAR FÖRÄLDRARS BETEENDEN I NYCKELSITUATIONER DEPRESSIVA KÄNSLOR HOS UNGDOMAR I JÄMFÖRELSE MED ALLMÄNNA UPPFOSTRANSSTILAR?

Mimmi Olsson och Sandra Wik

Är sambandet mellan ungdomars depressiva känslor och föräldrars beteenden i nyckelsituationer större än sambandet mellan depressiva känslor och allmänna uppfostransstilar? Detta har vi undersökt genom att låta 108 högstadiel elever fylla i en enkät och sedan analysera deras svar genom hierarkisk regression. Tidigare forskning har påvisat att positiva beteenden är viktiga när det gäller föräldrars uppfostran och depressiva känslor hos ungdomar. Uppvisandet av positiva beteenden verkar dock inte lika viktiga som avsaknaden av dem. Vi har i vår studie gått ännu ett steg längre och våra resultat visar på att hur föräldrar beter sig i nyckelsituationer har större betydelse för depressiva känslor hos ungdomar än vad allmänna uppfostransstilar har. Resultatet stödjer tidigare teorier som pekat mot att det kan finnas specifika nyckelsituationer där föräldrars reaktioner påverkar depressiva känslor hos ungdomar.

Nyckelord: uppfostransstilar, depression, ungdomar

Inledning

Utvecklingen från tidigare till senare ungdomstid är unik i sin sammansättning av förändringar över flera olika områden. Förändringar sker både som ett resultat av pubertet och kognitiv utveckling, byte av skolor och förändrade roller i familj och kompisgrupp (Gutman & Eccles, 2007). Under tonåren genomgår ungdomar en rad olika processer i sin utveckling från barndomen mot vuxenlivet. En viktig del av den här tiden går till individuation och separation, att ompröva relationen till föräldrarna (Fuligni & Eccles, 1993; Gutman & Eccles, 2007). Den unga tonåringen förväntar sig ett mer jämställt förhållande till sina föräldrar, med ökade tillfällen till ansvarstagande och beslutsfattande i frågor som rör den egna personen (Youniss & Ketterlinus, 1987). På det sättet skapar man sig en egen personlighet, som snarare bygger på egna erfarenheter än på omvärldens föreställningar och förväntningar. Om föräldrarna möter sin tonåring med ökat handlingsutrymme i förhållande till mognadsgrad behöver deras relation inte genomgå några drastiska brytningar, utan kan efter några mer turbulenta år leda till att föräldern behåller eller återfår sin roll som en viktig källa till råd och stöd (Fuligni & Eccles, 1993).

Flera studier har visat att samtidigt som konflikterna tilltar rapporterar både ungdomar i tidiga tonåren samt deras föräldrar en minskad närhet, samstämmighet och minskat engagemang i varandra än tidigare (Fuligni & Eccles, 1993; Gutman & Eccles, 2007). Ökade möjligheter till autonomi och ömsesidighet måste på sätt och vis ”förtjänas” av ungdomarna. Föräldrar kan vara mindre villiga att ge tillfällen till detta om de upplever att deras ungdomar inte kommer

klara av att ta vara på sig själva och samtidigt kunna utvecklas på ett tillfredsställande sätt (Fuligni & Eccles, 1993). Föräldrar kan även komma att ge ungdomarna mer utrymme för självbestämmande om de redan innan uppvisar mognad och gott självförtroende. För en del ungdomar kan ett bristfälligt bemötande från föräldrarna, vid strävan efter ökad självständighet, leda till fullständig alienation från föräldrarna snarare än en mer normal distansering (Fuligni & Eccles, 1993; Gutman & Eccles, 2007). I USA har forskning visat att relationen mellan föräldrar och barn under ungdomstiden utvecklas från att vara asymmetrisk mot att barnet får allt mer eget ansvar och självständighet. Föräldrar kan dock svara på detta med rädsla och minska handlingsutrymmet jämfört med när barnet var yngre (Gutman & Eccles, 2007).

Person-environment fit teorin säger att beteende, motivation och mental hälsa påverkas av hur bra individerna och omgivningen passar varandra (Eccles et al., 1993). Tidigare forskning uppger att ungdomar i tidiga tonåren bland annat visar ökad vilja till autonomi och självbestämmande, ökad orientering mot vänner, samt ökat fokus på jaget och den egna självbilden. Ungdomar behöver en säker såväl som intellektuellt utmanande miljö som ger utrymme för både tillväxt och trygghet (Eccles et al., 1993). Enligt teorin om stage-environment fit så kommer relationen mellan föräldrar och barn bli sämre om barnets behov och önskan av ökad självständighet inte tillgodoses av föräldern (Eccles et al., 1993).

Om föräldrarna inte bidrar med ökad känsla av självbestämmande kan ungdomarna komma att söka sig från föräldrar mot jämnåriga, även om detta kan komma att leda till situationer då man bryter mot föräldrarnas regler, eller presterar sämre i skolan. Ungdomar i tidiga tonåren kan alltså vara beredda att offra positiva aspekter av sin utveckling för att förbättra relationen till sina jämnåriga, då de i den relationen upplever mer av den ökade jämställdhet och symmetri som de eftersträvar än i relationen med föräldrarna (Fuligni & Eccles, 1993). Dessa ungdomar ligger i riskzonen för att hamna i kriminalitet och stanna utanför den akademiska världen (Fuligni et al., 2001). Ungdomar som får få tillfällen att involveras i beslutsfattande tenderar också att söka mindre stöd och råd från föräldrarna och mer från sina jämnåriga kamrater i frågor som rör personliga ämnen och framtidsplaner (Fuligni & Eccles, 1993).

Att föräldrar ökar sin övervakning av ungdomarna i tidiga tonåren kan vara fördelaktigt för deras beteenden, men om föräldrarna lägger sig i för mycket av ungdomarnas dagliga interaktioner kan det få motsatt effekt (Fuligni & Eccles, 1993). De ungdomar som upplevde ett visst mått av övervakning från föräldrarna var mindre orienterade mot sina kamrater, och var mindre delaktiga i problembeteenden (Fuligni & Eccles, 1993). Om ungdomarna börjar orientera sig mer mot sina kamrater kan föräldrarna svara med ökad oro och ökade restriktioner, vilket i sin tur skapar en cirkelverkan av mer kamratorientering följt av restriktioner (Eccles, et al., 1993; Fuligni & Eccles, 1993; Gutman & Eccles, 2007).

Fuligni, Eccles, Barber och Clements (2001) återger tidigare resultat som visat att om föräldrarna låter barnet få en utvecklingsmässigt passande grad av kontroll över sina egna liv och beslutsfattande kan föräldern behålla sin viktiga roll som en källa till råd och stöd ända in i vuxenlivet. En extrem orientering mot jämnåriga under tonåren kan leda till sämre relationer med familjen. Avståndstagandet från att acceptera föräldern som auktoritet kan leda till ett mer distanserat och mindre stöttande förhållande mellan förälder och barn (Fuligni et al., 2001).

Att lita på sina jämnåriga, och söka stöd och råd hos dem ger i sig ingen negativ effekt på utvecklingen. Det är när ungdomen är beredd att offra positiva aspekter av sin livsstil för

jämnårigas skull som riskerna infinner sig. Bland ungdomar som umgås med socialt avvikande kamrater verkar de med starkare familjeband vara mindre inblandade i problembeteenden. Fuligni et al. (2001) tar också upp resultat av tidigare forskning som visat att barn som upplever antingen ingen eller starkt överdriven kontroll inom familjen när de går in i tonåren kommer att vara starkare orienterade mot sina jämnåriga än andra barn är.

Eccles et al. (1993) rapporterar resultat från forskning som tyder på att de flesta konflikterna mellan föräldrar och ungdomar gäller vardagliga saker som att komma hem i tid, eller städa sitt rum. Ungdomarna ser vid den här åldern sådana saker som personliga, som de själva borde få styra över, medan föräldrarna fortfarande ser det som områden där de har rätt att bestämma (Eccles et al., 1993). Ungdomar som rapporterat att de fått minskade möjligheter att delta i beslutsfattandet i hemmet har visat att deras självförtroende har minskat. Motsatsen gäller för dem som fått ökad möjlighet till bestämmande (Eccles et al., 1993).

Gutman och Eccles (2007) anger att flera forskare har hittat positiva samband mellan ungdomars deltagande i familjens beslutsfattande och bra självförtroende. Inflytande i beslutsprocessen är också förknippat med långsiktiga effekter gällande akademiska framgångar, självbild, mental hälsa, brottslighet och droganvändande. Även om ungdomarna önskar mer autonoma och symmetriska relationer med sina föräldrar, eftersträvar de samtidigt dessutom ökade känslomässiga band till och mer öppen kommunikation med föräldrarna. Föräldrarna däremot svarar ofta med att ta känslomässigt avstånd från sina ungdomar, och blir strängare för att minska risken för såväl externaliserande som internaliserande problembeteenden. Forskning har visat att avvisande uppfostransmetoder och konflikter i familjen förutsäger ökade externaliserande problembeteenden, medan föräldrars engagemang och värme förutsäger lägre grad av sociala problem och färre depressiva symptom under ungdomstiden (Gutman & Eccles, 2007).

Under tonåren förekommer en tillfällig ökning av konflikter i familjer, speciellt i fråga om ämnen som rör autonomi och kontroll. Man har uppmätt ökade konflikter mellan mödrar och deras söner och döttrar under tidiga och mellersta tonåren, speciellt ifråga om ungdomar som mognat tidigt (Eccles et al., 1993; Fuligni et al., 2001). För både pojkar och flickor ökar depressioner från tidiga tonåren till 25-årsåldern, även om flickor visar något högre grad av depression än pojkar gör (Gutman & Eccles, 2007). Flickor visar lägre självförtroende, medan pojkar visar ökade externaliserande problembeteenden. (Eccles et al., 1993). Om tonåringen inte möts av förståelse och stöd från föräldrarna är risken överhängande att hon istället söker sig till jämnåriga, vilket kan leda till att hon hamnar i problembeteenden, som att bryta mot föräldrarnas och samhällets lagar och regler eller underprestera i skolan, eller i negativa tankemönster och sämre självkänsla som i sin tur kan leda till depressioner (Pelkonen, Marttunen, Kaprio, Huurre & Aro, 2008).

Steinberg (2001) redovisar att de ungdomar som kommer från hem med föräldrar som över huvud taget inte visar något särskilt intresse för sina barn och deras liv halkar efter på alla områden i jämförelse med de barn som har auktoritativa föräldrar. Anledningarna till att den auktoritativa stilen ger så många positiva effekter är enligt Steinberg (2001) tre. För det första gör de vårdande och engagerade föräldrarna sina barn mer benägna att ta till sig av råd de får. För det andra främjar kombinationen av struktur och stöd barnets utveckling till en ansvarstagande och vuxen individ. För det tredje ingår det i den auktoritativa stilen att föräldrar och barn diskuterar mycket. Denna träning i verbalitet ökar den sociala kompetensen, något som ger positiva effekter även utanför familjen. Ungdomar som

uppfostrats av föräldrar med en auktoritativ stil rapporterar även lägre nivåer av ångest och depression.

Ge, Best, Conger och Simons (1996) visar på forskning som stödjer att föräldrars beteenden även påverkar barnet genom att de påverkar utvecklingen av barnens kognitiva scheman, vilket i sin tur leder till att externaliserande eller internaliserande problem. Det är också möjligt att olika typer av problem (till exempel uppförandeproblem eller depressioner) utvecklas sekventiellt, så att det ena förebådar eller leder till det andra (Ge et al., 1996). Uppförandeproblem leder ofta till problem med jämnåriga, med föräldrar och i skolan, vilket i sin tur ger ökad risk för depressioner. Dysfunktioner i familjer associerades med såväl uppförandeproblem som kliniska och icke-kliniska former av depressioner (Ge et al., 1996). Brister i värme och uppmärksamhet, höga nivåer av avvisande och antisocialt föräldraskap är karaktäristiskt för deprimerade eller antisociala föräldrar, vilket i sin tur också påverkar barnens depressiva symptom (Ge et al., 1996).

Även om ungdomar kräver mer utrymme för självbestämmande än barn gör, vill de som sagt inte bli emotionellt avskilda från sina föräldrar, och de vill inte heller bli släppta ”vind för våg”. De önskar istället en gradvis ökning av självbestämmande och deltagande i familjens beslutsfattande. Utvecklingen fungerar bäst i en miljö med känslomässigt stöd. Överdriven kontroll från föräldrarnas sida är sammankopplad med lägre skolmotivation, större negativa förändringar i självförtroende under 7-8 klass, mer problembeteenden i skolan och större anknytning till jämnåriga. Även för lite inblandning från föräldrarna ger negativa konsekvenser (Eccles et al., 1993, s. 99).

Både föräldrar och barn bidrar till utvecklingen av depressiva symptom hos barn. Föräldrars kontroll delas upp i psykologisk kontroll och kontroll av beteenden. Psykologisk kontroll innebär att föräldrarna försöker påverka barnens uttryck av känslor och tankar, t ex genom att kommentera ordval och känslor som barnen har. Detta ger ofta negativa konsekvenser hos barnen då det förmedlar att de är inkompetenta (Pomerantz, 2001). Kontroll av beteenden sker genom gränssättning och positiv förstärkning. Detta ger ofta positiva konsekvenser hos barnen, då det ger dem guidning och stöd i tillvaron. Hjälp barnen inte bett om, t ex spontant erbjudande från föräldrar att förhöra läxor kan av de barn som har en negativ attributionsstil (d v s misslyckanden beror på interna, stabila och globala orsaker, framgångar beror på externa, instabila och specifika orsaker) tolkas som tecken på att föräldrarna inte litar på att de kan sköta sitt skolarbete. För dem som har en positiv attributionsstil (att misslyckanden beror på externa, instabila och specifika orsaker, framgångar beror på interna, stabila och globala orsaker) tas erbjudandet som en vänlig gest (Pomerantz, 2001).

Överlag kan man säga att en negativ attributionsstil ökar risken för depressioner, medan en positiv stil skyddar mot depressioner. När föräldrar använde sig av den typen av hjälp upplevde barn som hade en negativ attributionsstil mer depressiva symptom under en sex-månaders studie, än de barn som hade en positiv attributionsstil. Socialisationsmodellen *föräldrar X barn*, d v s att olika karaktäristika hos barn och föräldrar samverkar i utvecklandet av personlighetsdrag hos barnen, blir allt mer populär bland forskare (Pomerantz, 2001). Modellen visar bland annat att barnens självvärderande processer påverkas av föräldrarna och deras interaktion med sina barn. Barn som upplevde att föräldrarna har en auktoritativ uppföstransstil hade oftare en positiv attributionsstil. Föräldrars uppfattning om barnets akademiska kompetens är en starkare prediktor av barnets egen uppfattning än de faktiska studieresultaten (Pomerantz, 2001).

Föräldrars avvisande beteende mot sitt barn associeras också med ökad förekomst av öppen aggression eller uppförandeproblem hos barnet. Barn som från sina föräldrar lär sig tvingande beteenden i interaktionen inom familjen tenderar att vara antisociala och använda liknande tekniker i interaktioner med personer utanför familjen (Ge et al., 1996). Över tid ger föräldrars avvisande beteende en minskning i barnets självkänsla, och ökning i barnets känsla av hopplöshet och värdelöshet, båda symptom på depression. Föräldrar som använder en mer effektiv disciplinär teknik skapar en stabil och trygg miljö för barnen, en miljö som föder känslor av självförtroende och som reducerar depressiva symptom. Brister i föräldraskap, höga nivåer av avvisande hos föräldrar och bristande värme från föräldrar verkar vara särskilt inflytelserika i samförkomsten av depressiva symptom och uppförandeproblem (Ge et al., 1996). Föräldrar till barn som hade både depressiva symptom och uppförandeproblem hade lägst nivåer av värme och disciplinära förmågor, och högst nivåer av avvisande, föräldrar till barn med ett av problemen låg i mellanskiktet, medan föräldrar till barn utan problem hade högst nivåer av värme och disciplinära förmågor, och lägst nivåer av hostilitet. Föräldrar till barn med uppförandeproblem verkar skilja sig från föräldrar till barn med depressiva symptom endast i fråga om avvisande, men inte i fråga om värme och disciplin (Ge et al., 1996).

Smetana (1995) redovisar i sin artikel fyra olika uppfostransstilar, efter Baumrinds modell; *auktoritativ*, *auktoritär*, *tillåtande* och *icke-involverande* stil. Enligt Steinberg (2001) har forskare sedan tidigt 1970-tal varit överens om att den uppfostransstil som ger bäst och flest önskvärda effekter på ungdomar är den auktoritativa stilen. Denna stil innefattar värme och engagemang, anpassade och rimliga förväntningar, samt fasta riktlinjer och gränser, och konsekvens i hur dessa upprätthålls. Den auktoritära stilen tillämpas av föräldrar som ställer krav, men saknar lyhördhet för hur barnen kan leva upp till dessa. Tillåtande föräldrar är i det här sammanhanget de som är alltför lyhörda och mer eller mindre helt avstår från att ställa krav på sina barn. Slutligen innebär den icke-involverande stilen att föräldrarna varken lyssnar eller ställer krav på sina barn (Smetana, 1995). Bland annat kan man se att ungdomar som uppfostrats av auktoritativa föräldrar lyckas bättre i skolan, har lägre nivåer av depressiva känslor och oro, har bättre självbild och självförtroende. Sannolikheten att de ska uppvisa externaliserande problembeteenden och ägna sig åt drogmissbruk är dessutom lägre än hos ungdomar som uppfostrats av föräldrar med andra stilar (Steinberg, 2001).

Smetana (1995) framför dock kritik mot denna förenklade syn på uppfostran. Hon menar att man dessutom måste se till vilken situation barnet befinner sig i. Hon använder sig i utforskandet av detta av olika domäner; *moral issues* (handlingar som påverkar andra människors välmående), *conventional issues* (frågor som rör samhällliga normer), *personal issues* (som ger konsekvenser enbart för aktören), *multifaceted issues* (frågor som rör konventionella och personliga komponenter), samt *prudential issues*. (som rör den personliga säkerheten, såväl mentalt som fysiskt). Hon menar att i kombination med den allmänna uppfostransstilen kan man även lägga på dessa domäner som ett slags filter, och på så vis utvinna ett tydligare mönster av vilka föräldrabetenden som påverkar ungdomarna på vilket sätt (Smetana, 1995).

Steinberg (2001) rapporterar om en studie där han i samarbete med en kollega försökt ”plocka isär” den auktoritativa stilen för att se om olika komponenter även ger effekter på ungdomars utveckling oberoende av varandra. De kom fram till att den allmänna psykosociala utvecklingen förstärktes av samtliga komponenter, liksom akademiska prestationer. Att ha en förälder som ger fasta riktlinjer och konsekvens var den mest avgörande komponenten då det

gällde att motverka externaliserande problembeteenden som nyttjandet av droger och alkohol. För att motverka internaliserande problembeteenden som ångest och depression var värme och känslan av att själv kunna påverka sitt liv den mest avgörande faktorn.

I en ännu opublicerad studie som gjorts av Masche, Kerr och Stattin (2007) fick man ett överraskande resultat som motsäger de teorier som förespråkar vikten av positiva föräldrabeenden. Det vill säga de teorier som menar att det viktigaste för att ungdomar ska må bra är att föräldrarna är varma, kärleksfulla och accepterande. I studien utförd av Masche et al. finns istället resultat som tyder på att det viktigaste inte är att föräldrarna har mycket värme, kärlek och acceptans, utan snarare att det viktigaste när det gäller depressiva känslor hos ungdomar är att föräldrarna inte är elaka. Avsaknad av avvisande beteenden från föräldrar riktade mot barnen visade sig i studien alltså vara en viktigare faktor än starkt accepterande och värme.

Masche et al. har i likhet med hundratals andra studier kring uppfostran och depression undersökt globala uppfostransstilar. Med tanke på Smetanas forskning (se bland annat Smetana, 1995) kring domäner kan man ju undra om inte området eller situationen skulle kunna spela någon roll. Vi valde att rikta in oss på allmänna uppfostransstilar samt föräldrabeenden i nyckelsituationer, för att ta reda på hur dessa hänger ihop med ungdomars depressiva känslor. De frågor som vi har använt för att definiera nyckelsituationer är inspirerade av vad Smetana (1995) kallar *personal*, *multifaceted* och *prudential issues*. Dessa situationer är situationer som Smetana menar är det man oftast bråkar med sina föräldrar om. Är sambandet mellan ungdomars depressiva känslor och föräldrars beteenden i nyckelsituationer större än sambandet mellan depressiva känslor och generella uppfostransstilar? I dessa nyckel-situationer mäter vi också Baumrinds fyra uppfostransstilar (*auktoritativ*, *auktoritär*, *tillåtande* och *icke-involverande* stil) ur Smetana (1995). Acceptans och kontroll/solicitation är de två dimensioner som utgör dessa fyra stilar.

Den tidigare forskningen har givit spretiga resultat. Smetanas tankar om domäner och deras påverkan är dock intressant och värd att utforskas vidare. Vår förhoppning är att upptäckaresultat som på något sätt kunde stödja eller motsäga hennes idéer, vår hypotes är dock att det viktigaste när det gäller depressiva känslor hos ungdomar är att föräldrarna bryr sig i situationer som är av stor vikt för ungdomarna.

Metod

Data är insamlad genom ett bekvämlighetsurval vid fyra olika skolor i två medelstora städer i Sverige. Urvalet består av 108 elever (67 tjejer, 41 killar) i åldrarna 14-15 år. För att hitta informanter mejlades ett brev ut till ett stort antal lärare i årskurser 8 och 9 där vi gjorde en förfrågan om att få möjlighet att komma ut till skolan för att dela ut enkäten. När vi fått klartecken mejlade vi lärarna ett informationsbrev om studien som de i sin tur vidarebefordrade till elevernas föräldrar. Föräldrarna blev ombudda att ta kontakt med barnets lärare om de inte ville att barnet skulle delta i studien. Det var inte någon förälder som hade invändningar mot att barnet deltog.

Vi delade själva ut enkäterna i klasserna för att kunna förklara hur enkäten skulle besvaras, samt finnas i klassrummen utifall att några frågor skulle dyka upp. Vi började med att informera eleverna om studien, vad den skulle innehålla och vad den skulle användas till. Vi var även noga med att poängtera att de var helt anonyma och att det var frivilligt att delta.

Därefter blev eleverna ombudade att fylla i en enkät som var indelad i fem olika delar. Den första delen innehöll frågor som mätte i vilken utsträckning de upplevt depressiva känslor under den senaste veckan. Andra delen innehöll frågor som mätte föräldrarnas acceptans. Tredje delen innehöll frågor som mätte föräldrarnas kontroll. Fjärde delen bestod av frågor som mätte solicitation, det vill säga hur föräldrarna fick information om vad som hände i deras liv. Femte och sista delen bestod av frågor om hur elevens föräldrar reagerade i nyckelsituationer. Samtliga delar bortsett från depressiva känslor mättes separat för mödrar och fäder.

Depressiva känslor

Vår beroende variabel depressiva känslor mättes med CES-D (Fendrich, Weissman & Warner, 1990; Weissman, Orvaschel & Padian, 1980) modifierad för att passa barn, en självskattningsskala som består av tjugo items som mäter depressiva symptom. Eleverna fick markera med kryss på en skala från 1 till 4 (1=inte alls; 4=mycket) i vilken utsträckning de upplevt depressiva känslor den senaste veckan (t.ex. ”jag har känt mig olycklig”). Ett högre värde visade på en högre grad av depressiva känslor.

Acceptans

För att mäta föräldrarnas acceptans använde vi Barbers acceptansskala ur reviderade Child Report of Parent Behavior Inventory (CRPBI) (Barber, Stolz & Olsen, 2005; Schaefer, 1965). Skalan består av 10 items där ungdomarna får besvara genom att markera med kryss på en skala från 1 till 3 (1=inte likt; 3=mycket likt) hur väl olika påstående stämmer in på mamma resp. pappa (t.ex. ”mamma/pappa är en person som ler mot mig ofta”, ”min mamma/pappa är lätt att prata med”).

Kontroll

För att ta reda på hur föräldrarna kontrollerar sina barn utgick vi från skalan som Kerr och Stattin (2003) har utvecklat. Då vi tyckte att skalan var lite för kort valde vi att lägga till tre egna items till den ursprungliga skalan som från början bestod av fem items. Ett exempel på en fråga vi lade till är ”Bestämmer din mamma/pappa hur du ska klä dig, t.ex. vilka kläder du ska köpa?”. Den slutgiltiga skalan består av åtta items där ungdomarna får besvara hur mycket föräldrarna kontrollerar dem genom att markera med kryss på en skala från 1 till 5 (1=nej aldrig; 5=ja, alltid).

Solicitation

För att ta reda på hur föräldrarna får information om vad som händer i deras barns liv utgick vi från skalan solicitation (Kerr & Stattin 2000, 2003; Stattin & Kerr, 2000). Från början bestod skalan av fem items. Då två av dem var mer inriktade mot att fråga barnets kompis och dess föräldrar valde vi bort dem och utformade fem egna items. Skalan består i slutändan av åtta items där ungdomarna fick markera från 1-5 (1=aldrig; 5=mycket ofta) hur väl påståendet stämmer in på mamma resp. pappa (t.ex. ”hur ofta frågar dina föräldrar om du eller dina kompisar röker eller snusar?”).

Föräldrarnas reaktioner i nyckelsituationer

När vi utformade frågorna för att kunna mäta hur ungdomarnas föräldrar reagerar i nyckelsituationer utgick vi från Smetanas (1995) allmänna uppfostransstilar och hennes multifaceted, personal och prudential issues. Vi presenterade sex vinjetter som motsvarade dessa tre typer av situationer, För varje vinjett formulerade vi sex items som motsvarar de fyra föräldrastilar auktoritativ (hög acceptans och kontroll), auktoritär (låg acceptans, hög kontroll), tillåtande (hög acceptans, låg kontroll) och icke involverad (låg acceptans och kontroll). Antalet items som motsvarade de olika stilarna var fördelade över dem tre typer av situationer. När vi sedan satte ihop skalorna valde vi att kalla dessa för MULTIF auktoritativ, MULTIF auktoritär, MULTIF icke involv, MULTIF tillåtande, PERS I auktoritativ, PERS I auktoritär, PERS I icke involv, PERS I tillåtande, PRUD I auktoritativ, PRUD I auktoritär, PRUD I icke involv och Prud I tillåtande.

Databearbetning

För att undersöka hur depressiva känslor hos ungdomar påverkas av föräldrars allmänna uppfostransstilar och beteenden i nyckelsituationer gjordes en kvantitativ analys i SPSS med standardiserade variabler. Vi började med att kontrollera reliabiliteten på skalorna med Cronbachs alpha vilka presenteras i Tabell 1 tillsammans med medelvärde och standardavvikelse för skalorna. När vi undersökte reliabiliteten med Cronbachs alfa visade det sig att alla skalor bestående av 2-4 items utom en (.32) hade ett värde som låg mellan .41 och .89. Att ha ett värde på .50 och uppåt är bra när det gäller så pass korta skalor och även om .32 räknas som otillräcklig reliabilitet valde vi att ta med den ändå. Skalan Prud I tillåtande fick endast värdet .06 för både mamma och pappa och vi valde därför att utesluta skalan ur studien.

Tabell 1:

Sammanfattning av deskriptiv data samt Cronbachs alfa

	Mamma			Pappa		
	<i>M</i>	<i>SD</i>	Cronbachs α	<i>M</i>	<i>SD</i>	Cronbachs α
Depression	36.23	9.83	.84			
Acceptans	25.19	4.67	.91	21.75	5.33	.91
Kontroll	22.55	6.45	.85	21.35	6.21	.84
Solicitation	22.26	5.93	.78	20.15	6.22	.81
MULTIF auktoritativ	6.22	1.93	.64	6.30	1.94	.65
MULTIF auktoritär	11.20	2.12	.51	10.87	2.44	.63
MULTIF icke involv	8.38	3.19	.56	8.16	3.12	.51
MULTIF tillåtande	5.86	2.17	.89	5.73	2.16	.89
PERS I auktoritativ	3.52	1.54	.58	3.38	1.54	.67
PERS I auktoritär	7.26	2.38	.62	7.07	2.38	.60
PERS I icke involv	8.07	2.45	.52	8.11	2.18	.52
PERS I tillåtande	6.40	1.77	.74	6.37	1.86	.74
PRUD I auktoritativ	6.76	1.90	.51	6.86	1.98	.41
PRUD I auktoritär	7.93	1.83	.70	7.41	2.07	.70
PRUD I icke involv	7.35	2.64	.46	7.46	2.44	.32

Resultat

Bivariata korrelationer gjordes för depression, tre generella uppfostransstilar samt elva beteenden i nyckelsituationer. Dessa gjordes separat för mamma och pappa. Dessutom gjordes korrelationer mellan värdena för mammor och pappor. En hierarkisk regression gjordes därefter för att se huruvida beteenden i nyckelsituationer förklarar mer varians än de allmänna uppfostransstilarna när det gäller depressiva känslor hos ungdomar.

Relationen mellan depressiva känslor och allmänna samt nyckelsituationer undersöktes med Pearsons r . Resultatet visar på signifikanta samband mellan depressiva känslor och nyckelsituationer där främst ”icke involverad” inom de tre situationerna multifaceted, personal och prudential issues korrelerar med depression (se Tabell 2). När det gäller allmänna uppfostransstilar är det endast ”acceptans” som signifikant korrelerar med depressiva känslor hos både mamma och pappa.

I *Steg 1* av den hierarkiska regressionen som visas i Tabeller 3 och 4 kan vi se att de etablerade skalorna förklarar en signifikant del av variansen i depressiva känslor [$F(6,83)=2.85, p=.014$] för mamma och [$F(6,76) = 2.61, p = .024$] för pappa. Det visade sig att endast variabeln ”kontroll pappa” var av de allmänna stilarna signifikant korrelerad med depressiva känslor. När vi jämförde med korrelationskoefficienten visade det sig att korrelationen mellan pappas kontroll och depressiva känslor är betydligt mindre och inte signifikant. Detta innebär att det föreligger en komplex supressoreffekt mellan dem olika

prediktorer där vi inte kan avgöra vad det i praktiken innebär. Därför har vi i detta läge valt att endast interpretera korrelationskoefficienten och ha förklarade variansen som utgångspunkt för att i nästa steg testa huruvida föräldrars beteenden i nyckelsituationer förklarar ytterligare varians.

I nästa steg kommer alltså föräldrars beteenden i nyckelsituationer att läggas till. Innan dess ger Tabell 5 av hittills uteslutna (excluded) variabler information om huruvida dessa variabler förklarar andelar av ungdomars depressiva känslor *utöver* förklaringen genom föräldrars allmänna uppfostransstilar. De signifikanta korrelationerna från Tabell 2 finns nästan oförändrat kvar, och i de flesta fall även fortfarande signifikant. Det visar att beteenden i nyckelsituationer förklarar varians i depression även utöver förklaringen genom allmänna uppfostransstilar. Några koefficienter, framför allt för "Pers I icke involverad" är även något större än motsvarande korrelationerna, vad som igen, tekniskt sett är suppressoreffekter. Tolkningen kan vara att om man kontrollerar alla generella uppfostransvariabler, så framträder effekten av att vara oinvolverad i denna nyckelsituation ännu mera tydligt. Ändå kan sådana suppressoreffekter – även om de inträffade endast punktuellt – utlösa tvivel huruvida föräldrars beteenden i nyckelsituationer verkligen förklarar ytterligare varians utöver föräldrars allmänna uppfostransstilar. Detta testas i nästa steg.

I *Steg 2*, när vi lägger till nyckelsituationerna, ser vi att variansen ökar signifikant [$F(11,72)=2.55, p=.009$] för mamma och [$F(11,65)=2.59, p=.009$] för pappa. Även om föräldrars allmänna uppfostransstilar redan har förklarat 17 % av variansen i depression, ökar förklarade variansandelen till mer än 40 % förklarade varians, vilket är ett sensationellt resultat, även i en tvärsnittundersökning. Föräldrars beteenden i nyckelsituationer förklarar alltså ännu mera varians utöver den variansandelen som de etablerade skalorna redan har förklarat.

Naturligtvis korrelerar föräldrars beteenden i nyckelsituationer med varandra, så att de flesta enskilda regressionskoefficienter inte längre är signifikanta, men för både föräldrar blir "Pers I, icke involverad" nästan oförändrat (jämfört med Tabell 5) kvar. Det är alltså främst dessa ungdomar som lider av depressiva känslor, då deras föräldrar upplevs som oinvolverade i situationer som innefattar personal issues.

Tabell 2:

Sammanfattning av Pearsons r

		MULTIF				PERS I				PRUD I						
		Depression	Acceptans	Kontroll	Solicitation	Auktoritativ	Auktoritär	Icke involverad	Tillåtande	Auktoritativ	Auktoritär	Icke involverad	Tillåtande	Auktoritativ	Auktoritär	Icke tillåtande
	Depression	.	-.32**	.12	-.06	.04	-.01	.33**	-.07	.02	-.01	.33**	.05	.01	-.30**	.28*
	Acceptans	-.23*	.58**	.22*	.55**	.08	.44**	-.39	.10	-.16	.11	-.04	.20	.09	.58**	-.06
	Kontroll	.10	.06	.83**	.59**	.72**	.52**	.08	-.28**	.44**	.38**	-.13	-.15	.27**	.38**	.15
	Solicitation	.02	.36**	.55**	.75**	.44**	.47**	-.04	-.10	.14	.37**	-.23	-.06	.36**	.53**	.09
MULTIF	Auktoritativ	.02	.03	.72**	.35**	.90**	.57**	.02	-.49**	.38**	.45**	-.20	-.31**	.37**	.33**	.07
	Auktoritär	.06	.36**	.44**	.44**	.54**	.78**	-.02	-.16	.15	.49**	-.03	.07	.32**	.58**	.04
	Icke involverad	.26**	-.08	.05	-.08	.13	.10	.94**	.09	.03	-.12	.09	.04	-.01	-.20	.40**
	Tillåtande	.02	.23*	-.34**	-.05	-.49**	-.09	.03	.95**	-.37**	-.33	.26*	.41**	-.12	.08	.02
PERS I	Auktoritativ	-.02	-.19	.52**	.12	.43**	.19	.01	-.34**	.86**	.56**	-.22*	-.17	.25*	-.06	.00
	Auktoritär	-.02	.12	.40**	.36**	.40	.52**	-.06	-.23*	.49**	.89**	-.07	-.10	.20*	.26*	.05
	Icke involverad	.30**	.12	-.19	-.18	-.09	.12	.22*	.27**	-.22*	.01	.88**	.33**	-.18	-.22*	.26*
	Tillåtande	.08	.31**	-.18	.09	-.25*	.12	.02	.47	-.14	-.04	.34**	.73**	-.06	.10	.19
PRUD I	Auktoritativ	-.02	.12	.24*	.23*	.32**	.39**	.09	-.03	.15	.24*	.07	.12	.81**	.32**	.12
	Auktoritär	-.18	.57**	.17	.35**	.17	.53**	-.17	.18	-.03	.25*	.11	.28**	.33**	.64**	-.03
	Icke involverad	.26*	-.03	.15	.01	.07	.06	.37**	-.04	.02	-.07	.23*	.12	.11	-.01	.95**

Fotnot. Tabellen visar korrelationer för mamma till vänster i nedre triangel, korrelationer för pappa till höger i övre triangel, samt korrelationer för mamma och pappa i diagonalen.

* $p < .05$ ** $p < .01$.

Tabell 3:

Sammanfattning av hierarkisk regressionsanalys (N = 108)

Allmänna stilar	B	SE	β
Steg 1	.04	1.1	
Acceptans mamma	-.28	.23	-.19
Acceptans pappa	-.34	.27	-.23
Kontroll mamma	-.86	.52	-.43
Kontroll pappa	1.2	.56	.59*
Solicitation mamma	.98	.59	.44
Solicitation pappa	-.76	.64	-.35
Nyckelsituationer Mamma			
Steg 2	.26	1.0	
Acceptans mamma	-.35	.23	-.23
Acceptans pappa	-.33	.25	-.22
Kontroll mamma	-.63	.53	-.32
Kontroll pappa	1.4	.54	.68*
Solicitation mamma	1.4	.58	.62*
Solicitation pappa	-1.1	.60	-.51
MULTIF auktoritativ	-1.4	1.1	-.22
MULTIF auktoritär	1.5	.77	.29†
MULTIF icke involverad	-.06	.47	-.01
MULTIF tillåtande	-.05	.72	-.01
PERS I auktoritativ	-.56	.84	-.09
PERS I auktoritär	-.51	.64	-.10
PERS I icke involverad	1.8	.58	.34*
PERS I tillåtande	.15	.72	.02
PRUD I auktoritativ	-.16	.73	-.02
PRUD I auktoritär	-1.6	.86	-.24
PRUD I icke involverad	.67	.50	.14

Fotnot. Steg 1; $R^2 = .17$, Steg 2; $R^2 = .41$ och $\Delta R^2 = .24$

* $p < .05$

† $p = > .05 < .10$

Tabell 4:

Sammanfattning av hierarkisk regressionsanalys (N = 108)

Allmänna stilar	B	SE	β
Steg 1	.04	1.2	
Acceptans mamma	-.28	.24	-.19
Acceptans pappa	-.34	.28	-.23
Kontroll mamma	-.86	.54	-.43
Kontroll pappa	1.2	.58	.59*
Solicitation mamma	.98	.62	.44
Solicitation pappa	-.76	.67	-.35
Nyckelsituationer Pappa			
Steg 2	.14	1.0	
Acceptans mamma	-.44	.25	-.29
Acceptans pappa	-.06	.33	-.04
Kontroll mamma	-1.1	.57	-.57*
Kontroll pappa	1.5	.57	.72*
Solicitation mamma	1.7	.70	.75*
Solicitation pappa	-1.2	.72	-.53
MULTIF auktoritativ	-.04	1.2	-.01
MULTIF auktoritär	.75	.76	.15
MULTIF icke involverad	.75	.50	.17
MULTIF tillåtande	-.63	.77	-.11
PERS I auktoritativ	-.22	.93	-.04
PERS I auktoritär	-.45	.71	-.09
PERS I icke involverad	2.0	.70	.35*
PERS I tillåtande	.115	.77	.02
PRUD I auktoritativ	.70	.78	.10
PRUD I auktoritär	-1.7	.99	-.26
PRUD I icke involverad	.46	.57	-.09

Fotnot. Steg 1; $R^2 = .17$ och $\Delta R^2 = .17$, Steg 2; $R^2 = .44$ och $\Delta R^2 = .26$

* $p = < .05$

Tabell 5:

Sammanfattning av excluded variables

	Mamma		Pappa	
	Beta in	Sig.	Beta in	Sig.
MULTIF auktoritativ	-.15	.317	-.09	.604
MULTIF auktoritär	.15	.208	.07	.602
MULTIF icke involverad	.19	.073	.28	.010
MULTIF tillåtande	.13	.237	.02	.133
PERS I auktoritativ	-.21	.084	-.14	.271
PERS I auktoritär	-.08	.459	-.09	.444
PERS I icke involverad	.40	.000	.41	.000
PERS I tillåtande	.18	.097	.14	.192
PRUD I auktoritativ	-.01	.899	0.1	.921
PRUD I auktoritär	-.12	.326	-.34	.014
PRUD I icke involverad	.26	.010	.28	.009

Diskussion

Syftet med föreliggande studie var att ta reda på hur depressiva känslor hos ungdomar påverkas av föräldrars allmänna uppfostransstil samt deras beteenden i nyckelsituationer.

Det vi kommit fram till som även stöds av etablerade teorier, är att depressiva känslor hos ungdomar påverkas av vilken uppfostransstil föräldrarna har. Det som är nytt i vår studie är att något som verkar påverka depressiva känslor ännu mer är hur föräldrarna beter sig i nyckelsituationer, situationer som är av stor vikt för ungdomarna. Några exempel på sådana situationer är hur föräldrarna reagerar om de och deras barn har olika åsikter om vad barnet ska göra på sin fritid (*personal issues*), hur de reagerar om deras barn har problem med vänner eller hur de reagerar om barnet till exempel vill gå på fest där det kan förekomma alkohol, det vill säga situationer som kan innebära någon fara. Det som visade sig ha störst betydelse för depressiva känslor är att föräldrarna inte bryr sig alls. Slutsatsen vi kan dra av detta är att även om ungdomarna vill ha ett mer jämställt förhållande till sina föräldrar, med ökade tillfällen till ansvarstagande och beslutsfattande i frågor som rör den egna personen (Youniss & Ketterlinus, 1987) så vill de fortfarande att föräldrarna ska bry sig om vad som händer i deras liv. Även om ungdomar inte alltid vill berätta om saker som händer dem så är det viktigt att föräldrarna erbjuder sig att lyssna och visar intresse genom att ställa frågor.

Under tonåren omprövar föräldrar och tonåring sin relation. Det handlar från ungdomens sida inte helt om ett uppbrott från familjelivet, utan snarare om att bli sedd som den vuxna person man upplever sig vara. Forskning har visat på positiva samband mellan ungdomars deltagande i familjens beslutsfattande och bland annat bra självförtroende, akademiska framgångar, självbild (Gutman & Eccles, 2007). Om tonåringen däremot känner att föräldrarna inte ger utökad möjlighet till självbestämmande och ansvarstagande kan hon komma att söka sig mer och mer till jämnåriga, där bekräftelsen på den nya identiteten ofta blir större. De ungdomar som söker sig bort från föräldrarna uppvisar ofta fler och värre problembeteenden än de som

bibehåller en god relation med sina föräldrar. Dessa problembeteenden involverar såväl depressioner och självdestruktivitet som att bryta mot sociala normer och lagar. Sådana beteenden kan resultera i att föräldrarna ytterligare begränsar sitt barns frihet och ansvarsområden, vilket kan leda till en negativ spiral av ökade problembeteenden.

Att ha nära kontakt med jämnåriga ger i sig ingen negativ effekt på utvecklingen, utan är snarare kritiskt för att kunna utvecklas normalt och hälsosamt under ungdomsåren. Sådana relationer kan dessutom i många fall kompensera för vad ungdomarna uppfattar som bristfälliga relationer med föräldrarna. Det är när ungdomen är beredd att offra positiva aspekter av sin livsstil för jämnårigas skull som riskerna infinner sig. Bland ungdomar som umgås med socialt avvikande kamrater verkar de med starkare familjeband vara mindre inblandade i problembeteenden. Barn som upplever antingen ingen eller starkt överdriven kontroll inom familjen när de går in i tonåren kommer att vara starkare orienterade mot sina jämnåriga än andra barn är (se bland andra Fuligni & Eccles, 1993; Gutman & Eccles, 2007; Pelkonen et al., 2008; Youniss & Ketterlinus, 1987).

Forskning har visat att ungdomar delar med sig av eller undanhåller information om sina göranden och havanden beroende på den förväntade reaktionen från föräldern. Undvikandet av negativa konsekvenser är det vanligaste skälet till att ungdomar ljuger. Ungdomar som i större utsträckning ägnar sig åt problembeteenden ljuger mer och berättar över huvud taget mindre för sina föräldrar om sitt liv. Ungdomar som inte berättar för sina föräldrar om sina problembeteenden förstärker sin uppfattning om att problembeteenden inte ger negativa konsekvenser (Marshall, Tilton-Weaver & Bosdet, 2005). I vår studie ställdes inga frågor kring lögn och undanhållande av information, men vi kan tänka oss att de ungdomar som gav svar vilka innebar kraftigt negativa reaktioner från föräldrarna oftare "besparade" sina föräldrar information om sådant de kunde tänkas bli upprörda över, vilket enligt tidigare forskning alltså skulle kunna leda till ett ökat engagemang i riskbeteenden. Även de föräldrar som visat sig ligkiltiga i farofyllda situationer kan genom sin passivitet tänkas ge vad som uppfattas som tillåtelse eller rent av uppmuntran att utsätta sig för risker.

En fråga vi ställer oss är om det är möjligt att depressiva känslor hos ungdomar även påverkar föräldrars beteenden eller deras upplevelser? Troligtvis är det så vilket kan göra det svårt att veta vad som är vad. Är det föräldrarna som är orsaken till depressionen eller tvärtom. Kan det kanske vara så att depressiva ungdomar tenderar att se uppfostran mer negativt? Å andra sida, även om deprimerade ungdomar kanske är benägna till att se allt negativt, förklarar det inte varför sambandet mellan depression och föräldrars oinvolverade beteenden är starkare än sambandet med andra beteenden och med allmänna uppfostransstilar. Resultaten kan alltså inte enbart bero på negativa svarstendenser hos deprimerade ungdomar.

För att kunna hjälpa ungdomar att i största möjliga utsträckning undvika problembeteenden av olika slag, förstärka sin självbild och öka det mentala välmåendet är det viktigt att vidare utforska vilka faktorer som påverkar detta. I vår studie har vi närmat oss en teori om att det finns specifika nyckelsituationer som är mer avgörande än andra i interaktionen mellan föräldrar och barn, då det gäller förekomsten av depressiva känslor. Det vi har sett stödjer denna tanke, då föräldrars reaktioner i vissa nyckelsituationer förklarade mer varians i depression än vad de allmänna uppfostransstilarna gjorde. Tidigare forskning har påvisat att positiva beteenden inte oväntat är viktiga när det gäller föräldrars uppfostran och depressiva känslor hos ungdomar (se bl a Steinberg, 2001; Eccles et al., 1993 m fl). Något nytt är däremot att positiva beteenden inte är lika viktiga som avsaknaden av dem. Vi har i vår studie gått ännu ett steg längre och våra resultat visar på att hur föräldrar beter sig i nyckelsituationer

har större betydelse för depressiva känslor hos ungdomar än vad allmänna uppfostransstilar har.

Metoddiskussion

När det gäller urvalet gjorde vi på grund av studiens omfattning och begränsning i tid ett bekvämlighetsurval. De ungdomar vi träffat kommer från ett begränsat geografiskt område, vilket kan innebära att det inte finns så mycket varians som det kanske funnits om man kunnat sprida ut sig på flera olika platser. Kanske kan detta ha påverkat resultatet, men skulle i så fall snarare ha motverkat effekterna.

Då vår studie skulle göras med ungdomar i högstadiet, alltså med ungdomar under 18 år behövde vi ha föräldrarnas medgivande för att deras barn skulle få ställa upp. Eftersom vi hade begränsat med tid och det i allmänhet var svårt att få tag i kontaktuppgifter till föräldrarna, på grund av sekretessbestämmelser, hade vi som vi såg det, två val. Det ena var att själva komma ut i klasserna för att dela ut informationsbrev som eleverna kunde ta hem till föräldrarna för påskrift, för att sedan ta tillbaks det till skolan och ge till oss. Eftersom vi av erfarenhet vet att lappar som eleverna får hem ofta glöms eller tappas bort så valde vi det andra alternativet, att mejla lärarna informationsbrevet som de i sin tur fick vidarebefordra till föräldrarna. Då lärarna hade tillgång till föräldrarnas mejladresser tyckte vi att det var en bra lösning. Då vi skrev i informationsbrevet att de skulle meddela läraren om deras barn inte fick delta använde vi oss av *passive consent*, det vill säga att föräldrarna genom att inte protestera gav sitt medgivande till att deras barn fick delta i studien.

Man kan emellertid diskutera huruvida det är etiskt rätt eller fel att göra på detta vis. Trots att vi skrev att föräldrarna skulle höra av sig till läraren om deras barn inte fick delta och att det fanns gott om tid från att mejlet skickades till dess att vi skulle göra undersökningen finns det flera ställen där det kan ha brustit. För det första kan det helt enkelt vara så att mejlet inte kommit fram till alla som det borde. För det andra kanske inte alla föräldrar hann se mejlet och för det tredje kan lärarna ha missat att informera oss om att någon sagt ifrån eller att det saknades mejladress till någon förälder. Vi är väl medvetna om problemet och i en större studie med mer tid hade vi förmodligen valt ett annat sätt för att kunna vara säkra på att informationen gått fram och kommit tillbaka till oss utan frågetecken. Då alla elever är helt anonyma utsätts de varken för fara eller för kränkning vid deltagande i studien.

Enkäten som vår studie bygger på mäter dels depressiva känslor, dels föräldrars allmänna uppfostransstilar, och dels föräldrars beteenden i nyckelsituationer. När det gäller våra egna skalor som vi utformade till nyckelsituationerna inspirerades vi av Smetanas allmänna uppfostransstilar, men utgick även från våra personliga erfarenheter kring vad man som tonåring bråkar om med sina föräldrar. Vi tycker själva att vi fick med det som kändes relevant, men kan naturligtvis ha missat något område som skulle kunna vara av större vikt än de vi tänkt på. I en större studie kanske man hade kunnat göra någon slags pilotstudie bland ungdomar om vad konflikterna hemma hos dem handlar om och sedan satt ihop situationer utifrån detta. Trots att detta inte har varit möjligt inom uppsatsens ram har vi lyckats hitta prediktorer som förklarade drygt en fjärdedel av hela variansen i depression *utöver allmänna uppfostransstilar*.

Ett viktigt problem som uppstod vid konstruerandet av enkäten var formuleringen av våra items. Samtidigt som de skulle täcka vår frågeställning skulle de också besvaras av 15-16-

åringar med skiftande nivå i språkkunskaper, och vi var därför tvungna att uttrycka oss tydligt lättbegripligt. I en större studie skulle även det här kunnat förbättras genom en pilotstudie, kanske genom gruppdiskussioner med ungdomar, för att öka säkerheten på att de tolkar våra frågor som vi har avsett. Som det var nu fick vi svara på en hel del frågor under det att enkäterna besvarades, speciellt då det gällde omvända items, med negationer. Detta kan ha påverkat ungdomarnas svar och våra resultat. Eventuella missförstånd i ungdomarnas tolkning av våra frågor kan ha lett till att ett antal ungdomar svarat något annat än vad de menat. Detta leder till att skalorna blir fel och reliabiliteten låg, vilket visar sig genom ett lägre värde för Cronbach alfa.

Vidare forskning

Vi presenterade sex vinjetter som motsvarade de tre typer av flergestaltiga situationer, situationer där tonåringen har ett problem eller bekymmer och situationer som innebär någon fara. För varje item formulerade vi sex items som motsvarar de fyra föräldrastilar auktoritativ (hög acceptans och kontroll), auktoritär (låg acceptans, hög kontroll), tillåtande (hög acceptans, låg kontroll) och icke involverad (låg acceptans och kontroll). Det man i framtiden behöver utforska vidare är framför allt att fördjupa sig i nyckelsituationerna. Exakt hur ser dessa situationer ut, vad finns det för fler faktorer som kan påverka, upplever föräldrar och barn situationerna på samma sätt? Det vore också såväl viktigt som intressant att se hur andra vuxna i ungdomarnas omgivning eventuellt kan kompensera där föräldrarna brister. Vad kan skolor och fritidsverksamheter bidra med för att kortsiktigt stödja och långsiktigt hjälpa de ungdomar som börjat hamna utanför det sociala livet? I dagsläget verkar mycket av den forskning som gjorts kring depressioner hos ungdomar i relation till familjelivet vara gjord i USA. Då normer inom skola, familj och samhälle där kan vara olika våra västeuropeiska, vore det viktigt att här göra upprepningar och utökningar av de studier som redan genomförts på andra kontinenter.

Referenser

- Barber, B. K., Stolz, H. E., & Olsen, J. A. (2005). Parental support, psychological control, and behavioral control: Assessing relevance across time, culture, and method. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 70, 1-137.
- Bouma, E. M. C., Ormel, J., Verhulst, F. C., Oldehinkel, A. J. (2008). Stressful life events and depressive problems in early adolescent boys and girls: The influence of parental depression, temperament and family environment. *Journal of Affective Disorders*, 105, 185-193.
- Eccles, J. S., Midgley, C., Wigfield, A., Buchanan, C. M., Reuman, D., Flanagan, C., et al. (1993). Development during adolescence: The impact of stage-environment fit on young adolescents' experiences in schools and in families. *American Psychologist*, 48, 90-101.
- Fendrich, M., Weissman, M. M., & Warner, V. (1990). Screening for depressive disorders in children and adolescents: Validating the Center for Epidemiologic Studies Depression Scale for Children. *American Journal of Epidemiology*, 131, 538-551.
- Frome, P. M., & Eccles, J. S. (1998). Parents' influence on children's achievement-related perceptions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 435-452.
- Fulgini, A. J. & Eccles, J. S. (1993). Perceived parent-child relationships and early adolescents' orientation toward peers. *Developmental Psychology*, 29, 622-632.

- Fuligni, A. J., Eccles, J. S., Barber, B. L., Clements, P. (2001). Early adolescent peer orientation and adjustment during high school. *Developmental Psychology*, *37*, 28-36.
- Ge, X., Best, K. M., Conger, R. D. & Simons, R. L. (1996). Parenting behaviors and the occurrence and co-occurrence of adolescent depressive symptoms and conduct problems. *Developmental Psychology*, *32*, 717-731.
- Gutman L. M. & Eccles J.S. (2007). Stage-environment fit during adolescence: Trajectories of family relations and adolescent outcomes. *Developmental Psychology*, *43*, 522-537.
- Kerr, M., & Stattin, H. (2000). What parents know, how they know it, and several forms of adolescent adjustment: Further support for a reinterpretation of monitoring. *Developmental Psychology*, *36*, 366-380.
- Kerr, M., & Stattin, H. (2003). Parenting of adolescents: Action or reaction? In A. C. Crouter, & A. Booth (Eds.), *Children's influence on family dynamics: The neglected side of family relationships* (pp. 121-151). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Marshall, S. K., Tilton-Weaver, L. C., Bosdet, L. (2005). Information management: Considering adolescents' regulation of parental knowledge. *Journal of Adolescence*, *28*, 633-647.
- Masche, J. G., Kerr, M. & Stattin, H. (2007). Reciprocal effects between adolescent depressive symptoms and parental positive and aversive behaviors. Unpublished manuscript.
- Pelkonen, M., Marttunen, M., Kaprio, J., Huurre, T., Aro, H. (2008). Adolescent risk factors for episodic and persistent depression in adulthood. A 16-year prospective follow-up study of adolescents. *Journal of Affective Disorders*, *106*, 123-131.
- Pomerantz, E. M. (2001). Parent X child socialization: Implications for the development of depressive symptoms. *Journal of Family Psychology*, *15*, 510-525.
- Schaefer, E. S. (1965). A configurational analysis of children's reports of parent behavior. *Journal of Consulting Psychology*, *29*, 552-557.
- Smetana, J. G. (1995). Parenting styles and conceptions of parental authority during adolescence. *Child Development*, *66*, 299-316
- Stattin, H., & Kerr, M. (2000). Parental monitoring: A reinterpretation *Child Development*, *71*, 1072-1085.
- Steinberg, L. (2001). We know some things: Parent-adolescent relationships in retrospect and prospect. *Journal of Research on Adolescence*, *11*, 1-19.
- Weissman, M. M., Orvaschel, H., & Padian, N. (1980). Children's symptom and social functioning self-report scales: Comparison of mothers' and children's reports. *Journal of Nervous and Mental Disease*, *168*, 36-740.
- Youniss, J. & Ketterlinus, R. D. (1987). Communication and connectedness in mother- and father- adolescent relationships. *Journal of Youth and Adolescence*, *16*, 265-280.

Bilaga 1

Enkät om relationer mellan ungdomar och föräldrar

Vi heter Mimmi och Sandra och läser psykologi på Högskolan i Kristianstad. Vi har gjort en enkät för att ta reda på hur ungdomar mår och hur de upplever sin relation till föräldrarna.

Vi hoppas att Du vill ta dig tid att besvara enkäten som består av 5 olika delar, A, B, C, D och E. Enkäten ska besvaras utifrån Din egen åsikt och det finns inte några ”riktiga” eller ”felaktiga” svar.

Medverkan är **frivillig** och Du är självklart helt **anonym**. Det enda vi behöver veta är om du är tjej eller kille och din ålder.

Tjej   Kille

Ålder _____

A)

Här följer några frågor om hur du mår.

Markera med ett kryss för det påståendet som stämmer bäst in på hur **Du** känt dig senaste veckan. (Endast **ett** kryss för varje påstående).

Hur har du känt dig den senaste veckan?	Inte alls	Lite	En del	Mycket
1. Jag har oroat mig för saker jag normalt sett inte oroar mig för.	1	2	3	4
2. Jag har haft svårt att äta, har inte känt mig särskilt hungrig.	1	2	3	4
3. Jag har haft svårt att känna mig glad även om familj eller vänner försökt muntra upp mig.	1	2	3	4
4. Jag har känt mig lika bra som andra ungdomar.	1	2	3	4
5. Jag har inte kunnat ägna uppmärksamhet åt det jag gjort.	1	2	3	4
6. Jag har känt mig nere och olycklig.	1	2	3	4
7. Jag har varit för trött för att göra saker.	1	2	3	4
8. Det har känts som att något bra ska hända.	1	2	3	4
9. Det har känts som att saker jag tidigare gjort inte längre blir rätt.	1	2	3	4
10. Jag har känt mig rädd.	1	2	3	4
11. Jag har inte sovit lika bra som vanligt	1	2	3	4
12. Jag har känt mig lycklig.	1	2	3	4
13. Jag har varit tystare än jag brukar.	1	2	3	4

Hur har du känt dig den senaste veckan?	Inte alls	Lite	En del	Mycket
14. Jag har känt mig ensam, som om jag inte hade några vänner.	1	2	3	4
15. Det har känts som att andra ungdomar jag känner har inte varit snälla eller inte har velat umgås med mig.	1	2	3	4
16. Jag har haft roligt.	1	2	3	4
17. Jag har känt för att gråta.	1	2	3	4
18. Jag har känt mig ledsen.	1	2	3	4
19. Det har känts som att folk inte gillar mig.	1	2	3	4
20. Det har varit svårt att ta tag i saker.	1	2	3	4

B)

Nedan följer ett antal frågor om hur Du uppfattar dina föräldrar.

Markera med kryss för det påståendet som stämmer bäst in på hur Du uppfattar din mamma/pappa. (Två kryss för varje påstående, ett för mamma och ett för pappa).

	Mamma			Pappa		
	Inte likt henne	Ganska likt henne	Mycket likt henne	Inte likt honom	Ganska likt honom	Mycket likt honom
Min mamma/pappa är en person som...						
1. får mig att känna mig bättre till mods efter att ha pratat igenom mina bekymmer med henne/honom.	1	2	3	1	2	3
2. ler mot mig mycket ofta.	1	2	3	1	2	3
3. lyckas få mig att må bättre när jag är upprörd.	1	2	3	1	2	3
4. tycker om att göra saker tillsammans med mig.	1	2	3	1	2	3
5. muntrar upp mig när jag är ledsen.	1	2	3	1	2	3
6. ger mig mycket omsorg och uppmärksamhet.	1	2	3	1	2	3
7. får mig att känna mig som den viktigaste personen i hennes/hans liv.	1	2	3	1	2	3
8. som tror på att visa hennes/hans kärlek till mig.	1	2	3	1	2	3
9. ofta berömmar mig.	1	2	3	1	2	3
10. är lätt att prata med.	1	2	3	1	2	3

C)

Nedan kommer du få ett antal frågor om vad dina föräldrar gör i olika situationer.

Markera med ett kryss för det påståendet som stämmer bäst in på din mamma/pappa. (Två kryss för varje påstående, ett för mamma och ett för pappa).

	Mamma					Pappa				
	Nej, aldrig	Nej, sällan	Ibland	Ja, för det mesta	Ja, alltid	Nej, aldrig	Nej, sällan	Ibland	Ja, för det mesta	Ja, alltid
1. Om du har varit ute mycket sent en kväll, kräver din mamma/pappa då att du noggrant redogör för vad du gjort och vilka du träffat?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
2. Måste du ha din mammas/pappas tillstånd för att vara ute sent på <u>vardagkvällar</u> ?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
3. Måste du först fråga din mamma/pappa innan du kan bestämma med kamrater vad ni ska göra en <u>lördagskväll</u> ?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
4. Fordrar din mamma/pappa ständigt att få veta var du är på kvällar, vem du träffar och vad ni gör tillsammans?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
5. Om du går ut en lördagskväll, måste du då informera din mamma/pappa i förväg vart du ska gå och vem du ska träffa?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
6. Om du ska umgås med dina kompisar en kväll, kräver då din mamma/pappa att ni har telefonkontakt under kvällen?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

	Mamma					Pappa				
	Nej, aldrig	Nej, sällan	Ibland	Ja, för det mesta	Ja, alltid	Nej, aldrig	Nej, sällan	Ibland	Ja, för det mesta	Ja, alltid
7. Påverkar din mamma/pappa vilka du umgås med på din fritid, t.ex. att du inte ska träffa vissa personer?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
8. Bestämmer din mamma/pappa hur du ska klä dig, t.ex. vilka kläder du ska köpa?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

D)

Nedan följer några frågor om hur dina föräldrar får information om vad som händer i ditt liv.

Markera med ett kryss för det påståendet som stämmer bäst in på hur din mamma/pappa får information om vad som händer i ditt liv. (**Två** kryss för varje påstående, ett för mamma och ett för pappa).

	Mamma					Pappa				
	Nästan aldrig	Sällan	Då och då	Ganska ofta	Mycket ofta	Nästan aldrig	Sällan	Då och då	Ganska ofta	Mycket ofta
1. Hur ofta brukar dina föräldrar på tu man hand samtala med dig om hur du har det på fritiden?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
2. Hur ofta ber dig dina föräldrar att sätta dig ner och berätta om sådant som hänt en vanlig dag i skolan?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
3. Hur ofta brukar dina föräldrar be dig berätta om sådant som händer på fritiden? (vem du träffar på ute på stan, fritidsaktiviteter, osv)	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
4. Hur ofta frågar dina föräldrar om du eller dina kompisar röker eller snusar?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

	Mamma					Pappa				
	Nästan aldrig	Sällan	Då och då	Ganska ofta	Mycket ofta	Nästan aldrig	Sällan	Då och då	Ganska ofta	Mycket ofta

5. Hur ofta brukar dina föräldrar fråga dig vad du har för läxor och prov?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
6. Hur ofta kontrollerar dina föräldrar om du har druckit alkohol, kollar t.ex. om du luktar när du kommer hem sent?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
7. Hur ofta frågar dina föräldrar dig var du varit när du kommer hem?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
8. Hur ofta frågar dina föräldrar dig vad du gör på internet, t.ex. vilka sidor du besöker?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

E)

Nedan följer några frågor om hur dina föräldrar reagerar i olika situationer.

Markera med ett kryss för det påståendet som stämmer bäst in på hur din mamma/pappa reagerar i olika situationer. (Två kryss för varje påstående, ett för mamma och ett för pappa)

1. Om du vill se ett tv-program dina föräldrar inte tycker om, hur reagerar dem då?

	Mamma					Pappa				
	Nej, aldrig	Nej, sällan	Ibland	Ja, för det mesta	Ja, alltid	Nej, aldrig	Nej, sällan	Ibland	Ja, för det mesta	Ja, alltid
1. Säger nej, eftersom de tror att det har dåligt inflytande på mig.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

	Mamma					Pappa				
	Nej, aldrig	Nej, sällan	Ibland	Ja, för det mesta	Ja, alltid	Nej, aldrig	Nej, sällan	Ibland	Ja, för det mesta	Ja, alltid
2. De förklarar varför de inte tycker att det är ett bra program och försöker övertala mig att titta på något annat eller att inte titta alls den här gången.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
3. De förbjuder mig att titta på programmet.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
4. Säger ingenting om att jag tittar på programmet.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
5. De försöker komma fram till någon kompromiss.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
6. Låter mig se programmet, de litat på att jag klarar av att se det.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

2. Du har problem i skolan med t.ex. läxor och betyg, hur reagerar dina föräldrar då?

	Mamma					Pappa				
	Nej, aldrig	Nej, sällan	Ibland	Ja, för det mesta	Ja, alltid	Nej, aldrig	Nej, sällan	Ibland	Ja, för det mesta	Ja, alltid
1. Sätter sig ner och lyssnar och gör sitt bästa för att hjälpa mig.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
2. Lyssnar inte.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
3. Instämmer att det är helt hopplöst med skolan.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
4. Kräver att jag måste lägga mera tid på skolarbete.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
5. Säger att det är sådant som hör till tonåren.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
6. Sätter sig ner och förklarar hela saken för mig, även om jag redan vet några delar.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

3. Ibland har föräldrar och ungdomar olika åsikter över vad ungdomen ska göra på fritiden. T.ex. vill föräldrarna att man hjälper till i hushållet just den eftermiddag man har bestämt träff med vänner i stan. Eller familjen ska hälsa på en släkting, medan man hade tänkt göra något annat. Hur reagerar dina föräldrar i sådant fall?

	Mamma					Pappa				
	Nej, aldrig	Nej, sällan	Ibland	Ja, för det mesta	Ja, alltid	Nej, aldrig	Nej, sällan	Ibland	Ja, för det mesta	Ja, alltid
1. Försöker kompromissa fram en lösning.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
2. Tvingar mig att hjälpa till i hushållet/följa med till min släkting.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
3. Tjatar om detta hela tiden, men jag kan göra som jag vill.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
4. Säger att det är ok, bara jag har roligt.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
5. Låter mig göra det jag tänkt, dem tycker det är bra att jag har saker att göra.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
6. Gör ingenting om jag helt enkelt träffar min kompis ändå.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

4. Om du oroar dig över ett problem med en vän eller med din pojkvän eller flickvän, hur reagerar dina föräldrar då?

	Mamma					Pappa				
	Nej, aldrig	Nej, sällan	Ibland	Ja, för det mesta	Ja, alltid	Nej, aldrig	Nej, sällan	Ibland	Ja, för det mesta	Ja, alltid
1. Berättar bara hur de har gjort när de var unga.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
2. Säger att "sånt är livet, det händer alla".	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
3. Säger att de hoppas att det löser sig, men jag får egentligen inga råd.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
4. De är lika ledsna eller oroade över problemet som jag.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

	Mamma					Pappa				
	Nej, aldrig	Nej, sällan	Ibland	Ja, för det mesta	Ja, alltid	Nej, aldrig	Nej, sällan	Ibland	Ja, för det mesta	Ja, alltid
5. Sätter sig ner och lyssnar och gör sitt bästa för att hjälpa mig	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
6. De är inte intresserade.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

5. Du vill gå på fest en helg där det eventuellt kan förekomma alkohol, hur reagerar dina föräldrar då?

	Mamma					Pappa				
	Nej, aldrig	Nej, sällan	Ibland	Ja, för det mesta	Ja, alltid	Nej, aldrig	Nej, sällan	Ibland	Ja, för det mesta	Ja, alltid
1. Lyssnar knappt när jag säger att jag ska gå dit.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
2. Kräver att jag utan undantag måste vara hem senast till en viss tid.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
3. Säker att jag ska ringa ifall något händer eller om jag behöver hjälp på något vis.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
4. De skulle inte märka om jag kom hem berusad.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
5. Låter mig gå dit, tycker att det är bra att jag har vänner.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
6. Säker att det är ok, bara jag har det roligt.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

6. Ibland vill man göra saker som föräldrar tycker är farliga. T.ex. köra moped tillsammans med en vän, eller vara ute ensam sent på kvällen. Hur brukar dina föräldrar reagera?

	Mamma					Pappa				
	Nej, aldrig	Nej, sällan	Ibland	Ja, för det mesta	Ja, alltid	Nej, aldrig	Nej, sällan	Ibland	Ja, för det mesta	Ja, alltid
1. Förbjuder mig att göra dessa saker.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
2. Diskuterar fram en kompromiss tillsammans med mig.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

	Mamma					Pappa				
	Nej, aldrig	Nej, sällan	Ibland	Ja, för det mesta	Ja, alltid	Nej, aldrig	Nej, sällan	Ibland	Ja, för det mesta	Ja, alltid
3. Förklarar för mig varför dem är oroliga och avråder mig från att göra dessa saker.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
4. Tycker allmänt inte om vad jag gör på fritiden, men låter mig göra detta ändå.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
5. Säger att allt är bra, man måste ju bli självständig någon gång.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
6. Vill inte lyssna när jag förklarar varför jag vill göra detta ändå.	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

Tack för att du svarade på frågorna!

Hälsningar Mimmi och Sandra